

Mediátor Luzsicza

Kurátorka: Helena Markusková

Výstava potrvá do 15. augusta 2020

V programe galérie hrá kľúčovú rolu mapovanie výtvarných dejín regiónu a slovensko-maďarských vzťahov. Storočnicu novozámockého rodáka Lajosa Luzsiczu (1920 – 2005), si galéria pripomína s prehľadom jeho umelecko-organizátorských aktivít na slovensko-maďarskej scéne. Prvýkrát načrtáva kontexty dvojkoľajnej dráhy výtvarníka-organizátora formou retrospektívy – odkrývajúc nové súvislosti.

Výtvarné začiatky Lajosa Luzsiczu sa spájajú s podnetným multikultúrnym prostredím rodného mesta v časoch prvej Československej republiky. Na gymnáziu ho učil maliar, zberateľ, znalec folklóru a zakladateľ múzea János Thain, ktorý ho upozornil na výstavy českých a slovenských umelcov v meste. Ako študent sa pohyboval v kruhu miestnej „bohémy“, ku ktorej patrili maliari Ernest Zmeták a Károly Vágovits a básnik István Nagyfalussy. Na Vysokej škole výtvarných umení v Budapešti (1940 – 1947) počas štúdií u Vilmosa Aba-Nováka, Bélu Kontulya a Jánosa Kmettyho, prešiel tradičným školením orientovaným na prejavy neoklasicizmu a moderny. Zásadný význam pre neho mali skúsenosti vo francúzskych zajateckých táboroch, ktoré zažil ako vojak počas druhej svetovej vojny (1945 – 1946). Po návrate dokončil štúdiá, pôsobil v Tatabányi (1947 – 1950), kde založil Slobodnú výtvarnú školu Baník.

V 50-tych rokoch sa začala jeho dvojkoľajná dráha, počas ktorej prešiel rôznymi funkciami. Pracoval na Ministerstve osvety v Budapešti, pôsobil ako vysokoškolský pedagóg či riaditeľ Spoločnosti výtvarného a užitého umenia. Následne sa stal riaditeľom najväčšej výstavnej inštitúcie v Maďarsku: Múcsarnoku (1956 – 1959). V porevolučnom období preferoval otvorenejšiu výstavnú politiku, dával priestor progresívnym tendenciám. Bol gestorom prelomovej Jarnej výstavy v Múcsarnoku (1957), kde sa po sorele prvý krát objavili aj predstavitelia abstrakcie. Zaslúžil sa o realizáciu prvej povojnovej výstavy Lajosa Kassáka v Galérii Istvána Csóka (1957). K tomuto obdobiu sa viaže prvá etapa (1956 – 1959) jeho umelecko-organizátorských aktivít na slovensko-maďarskej scéne. Usiloval sa o kultúrny dialóg prostredníctvom výmenných výstav. Inicioval výstavy klasikov slovenského umenia v Budapešti (Vincent Hložník, 1957, Miloš Alexander Bazovský, 1957, Janko Alexy, 1958, Moderné slovenské výtvarné umenie, 1960). Recipročne „priniesol“ do Československa výstavy maďarských klasikov (Aurél Bernáth, Praha, 1957, István Szőnyi – Ferenc Medgyessy, Praha, 1957, Zsigmond Kisfaludy Stróbl, SNG, Bratislava, 1959). Svoju rolu bral ako „kultúrnu misiu“ – mediátora medzi susednými krajinami.

Druhá etapa jeho umelecko-organizátorských aktivít na slovensko-maďarskej scéne sa úzko spája s lokálpatriotizmom. Sprostredkoval časť pozostalosti Lajosa Kassáka do Nových Zámkov (1982 – 1983), angažoval sa pri vzniku jeho expozície (1986) a bdel nad „kultom“ umelca. Na

podnet Lajosa Luzsiczu venoval Miklós Borsos bustu Lajosa Kassáka do Nových Zámkov, ktorej anabáza trvala päť rokov (1984 – 1989).

Tretia, záverečná etapa jeho umelecko-organizátorských aktivít kulminovala po nežnej revolúcii. V období mečiarizmu sa snažil o zlepšenie slovensko-maďarských vzťahov: inicioval založenie Galérie súčasného umenia v Dunajskej Strede (1994 – 1997). Uvažoval aj o založení Galérie súčasného Slovenského umenia v Békéscsabe...

„Pritom“ kreslil a maľoval. Na začiatku svojej dráhy maľoval novozámockú krajinu, v zajateckom tábore kreslil život zajatcov, v Múcsarnoku pri debatách vyhotovil karikatúry umelcov, na Slovensku maľoval s M. A. Bazovským, ktorého impulzy zanechali trvalé stopy v jeho jadrovej výtvarnej reči. V 90-tych rokoch sa pod vplyvom dialógu s aktérmi klasickej moderny (János Kmetty, Jenő Barcsay, Lajos Kassák) i svojimi deťmi-výtvarníkmi (Ágnes Stiller-Luzsicza, Árpád Luzsicza), obrátil k abstrakcii. Ako píšuci výtvarník, zanechal svedectvo o svojej dobe v dvoch pútavých memoároch: Ifjúságom, Érsekújvár! (Moja mladosť, Nové Zámky!, 1989) a Hétköznapiak – Képzőművészetünk sorsdöntő éve 1945 – 1960 (Všedné dni – Rozhodujúce roky nášho výtvarného života 1945 – 1960, 1994).

Výstava prevedie jeho dráhou v metaforickom oblúku od študentských čias, po záverečnú fázu – v dialógu so súčasníkmi. Jej bonusom je fotodokumentácia z archívu galérie – prezentovaná prvýkrát.

Luzsicza, a közvetítő

A galéria programjában kulcsszerepet játszik a régió képzőművészetének valamint a szlovák-magyar kapcsolatok feltérképezése. Az érsekújvári Luzsicza Lajos (1920 – 2005) születésének századik évfordulójáról a galéria a szlovák-magyar színtéren kifejtett művészeti-szervezői tevékenységének bemutatásával emlékezik meg. Első ízben vázolja a szervező-művész két sínen futó pályájának kontextusát retrospektíva formájában – új összefüggéseket feltárva.

Luzsicza Lajos pályakezdése szorosan kapcsolódik szülővárosának az első Csehszlovák repulikabeli multikulturális környezetéhez. A gimnáziumban, a festő, néprajz iránt érdeklődő és múzeumalapító Thain János tanította, aki felhívta figyelmét a városban kiállító cseh és szlovák művészek munkáira is. Diákként, a helybeli „bohémkörben” forgolódott, melynek Ernest Zmeták és Vágovits Károly festők, valamint Nagyfalussy István, költő voltak tagjai. Budapesten, a Képzőművészeti Főiskolán, Aba-Novák Vilmosnál, Kontuly Bélánál és Kmetty Jánosnál folytatott tanulmányai alatt (1940 – 1947), a neoklasszicizmus és a modernizmus irányzatain alapuló hagyományos képzésben részesült. Meghatározóak voltak a második világháború idején katonaként megélt tapasztalatai a franciaországi fogolytáborokban (1945 – 1946). Hazatérte után befejezte főiskolai tanulmányait, majd Tatabányán működött, ahol megalapította a Tatabányai Bányász Szabadiskolát.

Az ötvenes években kezdődött két sínen futó pályája, melynek során különböző pozíciókat töltött be. Dolgozott a Népművelési Minisztériumban, főiskolai tanár, illetve a Magyar Képző- és Iparművészeti Társulat igazgatója volt. Majd Magyarország legnagyobb kiállítási intézménye, a Műcsarnok igazgatója lett (1956 – 1959). A forradalom utáni korszakban nyitottabb kiállítási politikát preferált, teret biztosított a progresszív tendenciáknak. A Műcsarnokban megrendezett átütő erejű Tavaszi Tárlat (1957) gesztora volt, ahol a szocreál évei után először szerepeltek az absztrakció képviselői is. Szerepe volt Kassák Lajos, háború utáni első kiállítása létrejöttében a Csók István Galériában (1957). Ehhez a korszakhoz kötődik a szlovák-magyar színtéren kifejtett művészeti-szervezői tevékenységének első időszaka (1956 – 1959). Cserekiállítások révén, kulturális párbeszédre törekedett. A szlovák művészet klasszikusainak kiállításait kezdeményezte Budapesten (Vincent Hložník, 1957, Miloš Alexander Bazovský, 1957, Janko Alexy, 1958, Modern szlovák művészet, 1960). Viszonzásképp „elhozta” Csehszlovákiába a magyar klasszikusok kiállításait (Bernáth Aurél, 1957, Szőnyi István – Medgyessy Ferenc, 1957, Prága, Kisfaludy Stróbl Zsigmond, SNG, Pozsony, 1959). Szerepét „kulturális misszióként” fogta fel – közvetített a szomszédos országok között.

A szlovák-magyar színtéren folytatott művészeti-szervezői aktivitásainak második korszaka, szorosan kötődik lokálpatriotizmusához. Kezdeményezte Kassák Lajos hagyatéka egy részének Érsekújvárba kerülését (1982 – 1983), bekapcsolódott a művész állandó kiállításának

megvalósításába (1986), örködött „kultusza“ fölé. Luzsicza Lajos indítványozására adományozta Borsos Miklós Kassák Lajos büsztjét Érsekújvárba, melynek anabázisa öt évig tartott.

Művészeti-szervezői tevékenységének harmadik, zárókorszaka, a bársonyos forradalom után érte el tetőfokát. A mečiarizmus évei alatt, a szlovák-magyar kapcsolatok javításán dolgozott: a Kortárs Magyar Galéria megalapítását kezdeményezte Dunaszerdahelyen (1994 – 1997). Egyben a Kortárs Szlovák Galéria alapításának ötletét vetette fel, Békéscsabán...

„Együttal“ rajzolt és festett. Pályája kezdetén, az érsekújvári tájat festette, a foglyotáborban rabtársainak életét rajzolta, a Múcsarnokban, eszmecsere közben karikatúrákat készített művészekről, Szlovákiában M. A. Bazovskýval festett, akinek hatásának nyomai olvashatóak tömör nyelvezetében. A 90-es években, a klasszikus modernizmus képviselőivel (Kmetty János, Barcsay Jenő, Kassák Lajos) és képzőművész gyermekeivel (Stiller-Luzsicza Ágnes, Luzsicza Árpád) folytatott párbeszéd során, az absztrakció felé fordult.

Író képzőművészként, saját koráról két olvasmányos önéletrajzban vallott (Ifjúságom, Érsekújvár!, 1989, Hétköznapiak – Képzőművészetünk sorsdöntő évei 1945 – 1960, 1994).

A kiállítás metaforikus ívben végigvezet pályáján, tanuló éveitől – utolsó korszakáig – érzékeltetve kortársaival folytatott párbeszédét. Ráadásképpen különlegessége – a galéria archívumából származó fotódokumentáció, mely először kerül közönség elé.